

Seyyidî [Eş'âr]

Dr. Mutlu M. Aktaş

Ankara 2022

Seyyidî [Eş`âr]

Yazar

Dr. Mutlu M. Aktaş

ISBN: 978-625-7305-80-8

1. Baskı

Eylül, 2022 / Ankara

Yayın Sertifika No

46683

Matbaa Sertifika No

46682

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 444

Web: grafikeryayin.com

**Kapak, Sayfa Tasarımı,
Baskı ve Cilt**

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafiker@grafiker.com.tr

Web : grafiker.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	5
KISALTMALAR LİSTESİ.....	7

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1.1. Hayatı.....	9
1.2. Edebî Kişiliği.....	11

İKİNCİ BÖLÜM

2. SEYYİDÎ'nin DİN VE TASAVVUF ANLAYIŞI

2.1. Din.....	19
2.2. Tasavvuf.....	25
2.2.1. Âlem, Dünyâ.....	25
2.2.2. Akıl.....	26
2.2.3. Dergâh.....	27
2.2.4. Dört Kapı.....	27
2.2.5. Fenâ-Bekâ.....	28
2.2.6. Hicâb, Perde, Tecellî.....	31
2.2.7. Himmet, İnâyet, lutf, kerem, elden tutmak, niyâz.....	32
2.2.8. Mahviyet, Tevâzû, Teslim, Vefâ, Gınâ, Rızâ.....	34
2.2.9. Meclis.....	35
2.2.10. Mürşid, Şeyh, Pîr.....	37
2.2.11. Nefs, Hevâ, Mâsivâ.....	38
2.2.12. Rind, Zâhid.....	46
2.2.13. Sâlik.....	47

2.2.14. Tarîk.....	49
2.2.15. Vahdet, Kesret.....	50
2.2.16. Zühhd, Takvâ, Vera', Sabr, Tevekkül, Huşû', Huzû', Teslîm, İnkıyâd, Rızâ.....	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. NAZIM ŞEKİLLERİ VE TÜRLERİ

3.1. İlahiler	53
3.1.1. İlahilerin Şekil ve Muhteva Özellikleri.....	53
3.1.1.1. Birinci İlahi.....	53
3.1.1.2. İkinci İlahi.....	54
3.1.1.3. Üçüncü İlahi.....	57
3.1.1.4. Dördüncü İlahi.....	59
3.2. Mesneviler	66
3.2.1. Mesnevilerin Şekil ve Muhteva Özellikleri.....	66
3.2.1.1. Birinci Mesnevi.....	66
3.2.1.2. İkinci Mesnevi.....	73
3.3. Murabba	75

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ESERİN TRANSKRİPSİYONLU METNİ

4.1. Eserin Tavsifi	77
4.1.1. Metin Neşri ve İmlası ile İlgili Bazı Teknik Hususiyetler.....	77
4.1.2. Metinde Kullanılan Çeviri Yazı Alfabesi.....	81
4.2. Metin	83
4.2.1. İlahiler.....	83
4.2.2. Mesneviler.....	156
4.2.3. Murabba.....	194
KAYNAKÇA	195

ÖNSÖZ

Klasik Türk edebiyatının beslendiği kaynaklar arasında din ve tasavvuf önemli bir yere sahiptir. Şairlerin tamamına yakını az ya da çok ondan yararlanmıştır. Halk edebiyatında da birçok önemli şair din ve tasavvufi muhtevalı eserleriyle tekke-tasavvuf edebiyatını meydana getirmişlerdir. Her iki gelenekte de tarikat çevresinde yetişmiş ve bir mürşide intisap etmiş şairler eserlerinin büyük kısmında din ve tasavvufu anlatma gayesi taşımışlardır. Mutasavvıf olarak ifade edilen bu şairlerin çoğunda nasihat etmek, yol göstermek ve tekkelerinden edindikleri öğretileri topluma aşlamak maksadı ön plandadır. Bu da hikemi anlayışın ön plana çıkmasına katkı sağlamıştır. Aynı zamanda tutumları edebî yönde ilerlemelerine ve edebiyat alanında üretkenlik göstermelerine yardımcı olmuştur.

Çalışmamıza konu olan eserin şairi Seyyidî de mutasavvıf bir şairdir. Eserinde yer alan 4 ilahi, 2 mesnevi ve 1 murabada dinî ve tasavvufi muhtevayı derinlemesine ele almış, birçok mefhumu anlatmıştır. Kendine has üslubu; sade ve akıcı anlatımı ile birçok kavrama şiirlerinde yer vermiştir. Şairin bilhassa bu özelliğinden hareketle tasavvuf üzerine çalışma yapan araştırmacıların Seyyidî'nin eserinden istifade edeceğini düşünmekteyiz. Biz de çalışmamıza konu olan bu eseri gün yüzüne çıkararak alana katkı sunmayı amaçladık.

Çalışmamızda Seyyidî'nin şiirlerini çeviri yazılı metin hâline getirmenin yanında, eserin tamamına hâkim olan dinî ve tasavvufi muhtevayı yansıtmayı hedefledik. Bu doğrultuda çalışmamızı dört bölümden oluşturmaya karar verdik. Birinci bölümde şairin hayatını ve edebî kişiliğini şiirlerinden yola çıkararak anlattık. İkinci bölümde din ve tasavvuf anlayışını aktarmaya çalış-

tık. Burada öncelikle din ve ibadetle ilgili temel konuları anlat-
 tık. Ayrıca Seyyidî'nin sıklıkla üzerinde durduğu nefis, fenâ-
 bekâ ve vahdet gibi tasavvufî mefhumları kendi bakış açısıyla
 sunmaya çalıştık. Neredeyse bütün beyit ve dörtlüklerde varlı-
 ğını hissettiren tasavvufî mefhumların belli başlılarını verdik.
 Bunu yaparken birbirine konu yönünden yakın olanları bir
 arada vermeye çalıştık. Üçüncü bölümde nazım şekilleri ve
 türlerinin içerikleri, ahenkle ilgili hususiyetler üzerine kısa açık-
 lamalar yaptık. Ayrıca manzumelerde şairin belli bir olay örgü-
 sü şeklinde anlattıklarını hikâyeleştirerek nesire dönüştürdük.
 Dördüncü bölümde metnin tavsifi ve transkribe ederken izledi-
 ğimiz yolları maddeler hâlinde verdik. Son olarak yazmadaki
 sıralamaya uygun olarak manzumeleri Latin harflerine aktardık.

Kaynakça kısmında alıntı yaptığımız çalışmaların yanında
 “Seyyidî” hakkında araştırma yaparken taradığımız Seydî,
 Seyyid ve Seyyidî mahlaslı şairler hakkında kısa bir bibliyog-
 rafya oluşturmaya çalıştık.

Alandaki diğer araştırmacı ve akademisyenler gibi biz de
 çalışmamızın eksiksiz ve hatasız olması hususunda elimizden
 gelen gayreti, samimiyet ve titizlikle gösterdik. Yine de
 kusurlarımızın olması muhtemeldir. Bu bağlamda hatalarımı-
 zın hoş görülmesi en büyük temennimizdir. Akademik anlam-
 da bundan sonraki çalışmalarımızın daha iyi olabilmesi ve
 üzerine daha fazlasını koyabilmemiz için tashih ve tenkitleri-
 nize açık olduğumuzu içtenlikle belirtmek isteriz.

Bu akademik çalışmaya konu olan eserin temininde kolaylıklar
 sağladıkları için Balıkesir Mutasarrıf Ömer Ali Bey Yazma
 Eser Kütüphanesine, akademik anlamda yetişmemde büyük
 katkıları olan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Beyhan KESİK'e,
 desteklerinden dolayı değerli eşime teşekkürlerimi sunarım.

KAYNAKÇA

- Abdulkadirođlu, Abdülkerim (hızl.) (1998). *İsmail Belîğ Göldeste-i Riyâz-ı İrfân*. Ankara: Anıl Matbaası
- Akbayar, Nuri (hızl.) (1998). *Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmânî (Yâhud Tezkîre-i Meşâhir-i Osmânî)*. C. 5. İstanbul: Kùltür Bakanlığı-Tarih Vakfı Ortak Yay.
- Akçay, Gülçiçek, “SEYDÎ, Seyyid Ahmed Mîrzâ”, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/seydi-seyyid-ahmed-mirza>, [Erişim Tarihi: 24.07.2022].
- Akpınar, Yavuz (2009). “Seyyid Azim şirvânî”. *İslam Ansiklopedisi*. C. 37. İstanbul: Tùrkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Aksoyak, İsmail Hakkı, “SEYYİD, Muhammed Sa’id Ađa” <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/seyyid-muhammed-said-aga>, [Erişim Tarihi: 24.07.2022].
- _____, “SEYYİD, Seyyid Mesud Efendi”, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/seyyid-seyyid-mesud-efendi>, [Erişim Tarihi: 24.07.2022].
- Algöl, Hüseyin ve N. Azamat (1995). “Emir Sultan”. C.11. *İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yay.
- Ali Emirî (1328). *Tezkire-i řu‘arâ-i Âmid*. C. I. Matba-i Âmidî.
- Arslan, Mehmet, “SEYYİD, Mehmed Emîn Efendi”, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/seyyid-seyh-seyyid-ahmed-hicabi>, Erişim Tarihi: 24.07.2022].
- Ayva, Aziz (2005). *Konya Âşıklık Geleneđi ve Âşık Atarođlu Hayatı-Sanatı-şiirleri-şiirlerinin Tahlili*. Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- _____, “GİRYÂNÎ, Seyit”, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/giryani-seyit>, [Erişim Tarihi: 24.07.2022].

- Bağirov, Kamil Mir (1959). *Seyyid Azim Şirvanî*. Bakü: Azerbaycan Uşak: Gençler Edebiyatı Neşriyatı.
- Bayram, Ömer (hzl.)(2013). *Seyyid Azim Şirvanî'nin Gazelleri*. Ankara: Akçağ Yay.
- _____, (hzl.) (2005). Azerbaycan Sahası Tezkireleri ve Seyyid Azim Şirvanî'nin Tezkiresi. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- _____, (2004). “Kafkasya’da Bir Şair ve Tarihçi: Seyyid Azim Şirvanî”. *Journal of Caucasian Studies*. Fikret Elma. Bakü: Adiloğlu Yay.
- _____, “SEYYİD, Azim Şirvânî”, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/seyyid-azim-sirvani>, [Erişim Tarihi: 24.07.2022].
- Bursalı Mehmed Tâhir (2000). *Osmânî Müellifleri*. C. I. Ankara: Bizim Büro Yay.
- Cunbur, Müjgân (2007). “Saîd”. *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı, Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*. C. 7. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay.
- _____, (2007). “Seyyid”. *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*. C. 4. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay.
- _____, (1968). *Başakların Sesi*. Ankara: Şark Matbaası.
- Çapan, Pervin (hzl.) (2005). *Mustafa Safâyi Efendi Tezkire-i Safâyi, İnceleme-Metin-İndeks*. Ankara: AKM Yay. 81-82.
- Çeçen, Mehmet Korkut, “SEYDÎ, Zübâb Seyyid Ahmed Efendi”, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/seydi-zubab-seyyid-ahmed-efendi>, [Erişim Tarihi: 24.07.2022].
- Çifçi, Ömer (hzl.). Fatîn Davut, Hâtimetü’l-Eş’âr, (Fatîn Tezkiresi). Ankara: KTB. Yay. E-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83503/fatin-davud---hatimetul-esar.html> [Erişim Tarihi: 24.07.2022].
- Çift, Salih (2004). “Bursa’da Bir Mısıri Dergâhı ve Son Postnişini: Seyyid Baba Tekkesi ve Seyh Sabit Efendi”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13 (2): 197-214.

- Dilçin, Cem (2016). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- Eraslan, Kemal (1993). "Çağatay Edebiyatı". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 8. İstanbul: TDV Yay.
- _____, (hzl.) (2001). *Alî Şîr Nevâyî, Mecâlisü'n-Nefâyis*. C. 1. Ankara: TDK Yay.
- Erdem, Sadık (hzl.)(2013). *Tezkire-i Şuarâ-i Yümnî*. Ankara: TTK Yay.
- Erdem, Sadık (hzl.) (2013). *Alî Enver Semâ-hâne-i Edeb (Mevlevî Şairler)*. Ankara: TTK Yay.
- Erdem, Sadık (hzl.) (1994). *Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâsı (İnceleme-Tenkitleli Metin-İndeks-Sözlük)*. Ankara: AKM Yay.
- Ergün, Sâdeddin Nüzhet (1936). *Türk Şairleri*. C.1. İstanbul: Suhu-let Basımevi.
- Gazimihal, Mahmut Ragıp (1945). "Konyalı Halk Musikicileri II". *Folklor Postası*, 1 (10): 3-4.
- Genç, İlhan (hzl.) (2000). *Esrar Dede Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyeye*. Ankara: AKM Yay.
- Gider, Mahmut (2011). *Seyyid Mehmed Emin Efendi Divanı Tenkitli Metin- İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- Gider, Mehmet, "SEYYİD, Mehmed Emîn Efendi", [http://teis.yesevi.edu.tr/ %20madde-detay/seyyid-mehmed-emin-efendi](http://teis.yesevi.edu.tr/%20madde-detay/seyyid-mehmed-emin-efendi), [Erişim Tarihi: 24.07.2022].
- Hüseynov, Sadık (1987). *Seyyid Azim Şirvanî*. Bakı: Yazıcı.
- İnce, Adnan (hzl.) (2005). *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ Sâlim Efendi*. Ankara: AKM Yay.
- İpekten, Haluk (2012). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergâh Yay.
- İpekten, Halûk, M. İsen, R. Toparlı, N. Okçu ve T. Karabey (1998). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: KTB Yay.

- Kaçar, Mücahit (2018). “Kadıızâdelilerin Din ve Ahlâk Anlayışını Yansıtan Bir Eser: Seyyidî'nin Şifâ-i Kulûb'u”, *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 / 3, Haziran, s. 77-96.
- Kaplan, Yunus, “SEYYİD, Uşşâkî-zâde Seyyid Mehmed Sadreddin Efendi” <http://teis.yesevi.edu.tr/%20madde-etay/seyyid-ussakizade-seyyid-mehmed>, [Erişim Tarihi: 24.07.2022].
- Kara, Mustafa (2010). *Niyazî-i Mısri*. Ankara: TDV Yay.
- _____, (1995). “Fenâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.12., İstanbul: TDV Yay.
- Kesik, Beyhan, “EDİB, Seyyid Mehmed Edib Efendi”, <http://teis.yesevi.edu.tr/%20madde-detay/edib-seyyid-mehmed-edib-efendi>, [Erişim Tarihi: 24.07.2022].
- _____, “SEYYİD, Şeyh Hâfız Seyyid Ahmed Efendi (Esmâ-i Erbain)”, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/seyyid-seyh-hafiz-seyyid-ahmed>, Erişim Tarihi: 24.07.2022].
- 198 Kıpays, Ebru, “SEYYİD, Abdurrahman Nesib Dede”, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/seyyid-abdurrahman-nesib-dede>, [Erişim Tarihi: 24.07.2022].
- Köksal, M. Fatih (hzl.) (2012). *Edirneli Nazmî, Mecma'u'n-Nezâ'ir*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-292688/h/edirneli-nazmi-mecmaun-nezair.pdf> [erişim tarihi: 20.09.2013].
- Köprülü, Fuad, (1981). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.
- Kurnaz, Cemal ve Mustafa Tatçı (hzl.) (2001). *Mehmet Nâil Tuman, Tuhe-i Nâilî- Dîvân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri*. C. 1. Ankara: Bizim Büro Yay.
- Kuru, Selim Sırrı (2004). “Sevgiliye Mektuplar, Diğer Dehnâmeler Işığında Seydî Ahmed Mirza'nın Ta'aşşuknâmesi”. *Journal of Turkish Studies* 28 (3): 109-125.
- Mehmed Süreyya (1996). *Sicill-i Osmâni*. C.1. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- Memmedov, Heyrulla (2005). *Seyid Ezim Şirvani, Seçilmiş Eserleri*. Bakı: Çarşoğlu Neşriyatı.

- Muhtaroglu, Vilayet (hzl.) (1993). "Seyid Ezim Şirvânî". *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi. Azerbaycan Türk Edebiyatı*. C. 3. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yay.
- Müstakîm-zâde Süleymân Sa'deddin (1928). *Tuhfe-i Hattâtîn. İstanbul*.
- Oğraş, Rıza (hzl.) (2001). *Esad Mehmed Efendi ve Bağçe-i Safâ-Endûz'u İnceleme-Metin* <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10734,bahcepdf.pdf>. 28-29..
- Özay, Yeliz, "SEYYİD, Seyyid Mehmed Efendi", <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/seyyid-seyyid-mehmed-efendi>, [Erişim Tarihi: 24.07.2022].
- Özcan, Abdulkadir (hzl.) (1989). *Şeyhî Mehmed Efendi Şakâ'ik-i Nu'mâniyye ve Zeyilleri "Vakâyiü'l-Fuzalâ*. C. 3. İstanbul: Çağrı Yay.
- Özcan, Gülsüm (2013). Seyyidi'nin Fıkh-ı Ekber Tercümesi Olan Manzume-i Akaid Adlı Eseri ve Muhtevası, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (2) , s. 513-531.
- Özcan, Nuri (1988). "Abdurrahman Nesîb Dede", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 1. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Özkoçer, Sezer (1968). *Seyyid Ahmed Mirzâ, Ta'aşşuknâme*. Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Pala, İskender (2002). "Kün", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C.26., İstanbul: TDV Yay.
- Parlatır, İsmail (2011). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Yargı Yay. 1277
- Rüstemov, Süleyman (hzl.) (1969). *Seyid Ezim Şirvani Eserleri II*. Bakı: Azerbaycan SSR Elmler Akademiyası Neşriyyatı.
- Sertkaya, Ayşe Gül (2007). "Seydî Ahmed Mirzâ'nın Ta'aşşuknâme Adlı Mesnevîsinin Yeni Bir Yazma Nüshası Üzerine". *IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*. Ankara: TDK Yay.

- Sona, Fatih, “SEYYİD ALİ”, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/seyyid-ali>, [Erişim Tarihi: 24.07.2022].
- Şemseddin Sami (1996). *Kamûsu'l-A'lâm*. C.4. Ankara: Kaşgar Neşriyat.
- Tanrıkorur, Barihüda (2004). “Mevleviyye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C.29, İstanbul: TDV Yay.
- Uludağ, Süleyman (2006). “Nefs”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C.32., İstanbul: TDV Yay.
- _____, (1995). “Fakr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.12., İstanbul: TDV Yay.
- Ünver, Niyazi (2003). “Edîb”. *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı. Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*. C. 3. Ankara: AKM Yay.
- _____, (2007). *Divan Şiirinde Tasavvuf*. Ankara: Birleşik Yay.
- Yağız, Gülseren (2004). *Kasımzâde Seyyid Muhammed El-Bursevî Divânı Transkripsiyonlu Metni*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
- Yavuz, Yusuf Şevki (1992). “Bezm-i Elest”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C.6., İstanbul: TDV Yay.